

KOMENSKÉHO ODKAZ V CÍRKVI ČESKOSLOVENSKÉ (HUSITSKÉ) PROSTŘEDNICTVÍM RUDOLFA JORDÁNA VONKY

JIŘÍ VOGEL

HUSITSKÁ THEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY

jiri.vogel@htf.cuni.cz

COMENIUS' LEGACY IN THE CZECHOSLOVAK (HUSSITE) CHURCH THROUGH RUDOLF JORDÁN VONKA

Abstract: The paper attempts to prove the hypothesis that in the 1930s Rudolf Jordán Vonka (1877-1964), a teacher, translator, writer, Comeniologist, preacher of the Evangelical Church of the Czech Brethren, Freemason and Foreign Ministry employee, made a significant contribution to the identification of the Czechoslovak Hussite Church with the work of Jan Amos Comenius (1592-1670). Although Vonka was not a member of the Czechoslovak Church, he saw its activities, especially the fact that it was close to the so-called "ideal of humanity" of Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937), as a suitable institution for promoting the ideas present in Comenius's work. Vonka published his reflections in several periodicals of the Czechoslovak Church. The paper shows, by means of an analysis of Vonka's texts in the *Náboženská revue Církve československé* (1934-1941), which specific conception of Comenius Vonka promoted, what mistakes he made in publishing articles on Comenius, but also how extraordinarily extensive his literary activity was, and the fact that he was successful in his goal of awakening interest in Comenius' personality and work.

Keywords: Rudolf Jordán Vonka (1877-1964); Jan Amos Comenius (1592-1670); Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937); Czechoslovak (Hussite) Church

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 93, 2022, No. 2, Number of Article 2, p. 159 – 181.

DOI: 10.14712/12117617.93.2.2

1. Probouzení zájmu o Komenského v Církvi československé (husitské)

Církev československá (husitská) se zrodila na půdě metanarativů moderny, velkolepých ideálů, které mezi sebou soupeřily o identitu člověka 20. století. Jejich promyšlené argumenty dokázaly strhnout celé segmenty společnosti, ovšem jejich střety mnohdy vytvářely i dusné politické klima a horkou půdu pro konflikty a násilí. Když Tomáš G. Masaryk „vyhlásil“ 6. července 1915 v Ženevě válku Podunajské monarchii, učinil tak na základě národního ideálu, který se sám pokusil formulovat.¹ Konflikt metanarativů tak dostal jasnou podobu. Na jedné straně stál

¹ „Každý Čech, znalý dějin svého národa, se musí rozhodnout buď pro reformaci, nebo pro protireformaci, pro ideu českou – nebo pro ideu Rakouska, orgánu evropské protireformace a reakce.“ Řeč TGM na oslavě Jana Husa v Ženevě. *Kostnické jiskry: Příloha 3*. 2018, 103 (22-23), 6.

habsburský ideál či spíše idealizovaný obraz harmonického soužití národů, jehož cílem mělo být tolerantní, prosperující společenství vedené vyspělou německou kulturou a sjednocené pod vládou osvíceného panovníka habsburské dynastie.² Na straně druhé stál Masarykův humanitní ideál, který spatřoval smysl českých dějin ve věrnosti pravdě, která se odvážně postaví jakékoli autoritě a která je ochotna položit za svoje přesvědčení život, která se osvědčila v mučednické smrti Jana Husa a která se dále rozvíjela v české reformační tradici a v národním obrození.³ S humanitním ideálem Masaryk spojoval i další ideje, jako byly idea demokracie, svobody svědomí a náboženského přesvědčení, úcta ke vzdělání, k moderní filozofii, k přírodním i humanitním vědám. Husova věrnost pravdě si podle Masaryka našla své následovníky v lidech velice odlišných postojů, jako byl Jan Žižka, Petr Chelčický a Jan Amos Komenský.⁴ Z Husa vyšla, ale u Husa nezůstala. Humanitní ideál prochází podle Masaryka dynamickým vývojem, jeho mravní náboj vede k neustále reformě, vytváří půdu pro politickou a sociální revoluci.⁵

V Janu Amosovi Komenském, pedagogovi, filosofovi, ale i politikovi evropského formátu a hlasateli mírového soužití národů, viděl Masaryk svého předchůdce. V Komenském získala Husova věrnost pravdě a mravní úsilí svoji moderní tvář.⁶ Církev československá, která na Masarykův ideál navázala již ve svém ustavujícím

² Problematice tzv. „habsburského mýtu“ a hlavně jeho idealizaci po rozpadu monarchie se v posledních padesáti letech věnovalo mnoho publikací. Za zmínku stojí zejména monografie Claudia Magrise *Habsburský mýtus v moderní rakouské literatuře* (původně vyšla italsky 1963, je k dispozici též v několika německých vydáních). Diskuzi o habsburském mýtu a problematice rakouské identity shrnuje studie UHL, Heidemarie. Zwischen „Habsburgischem Mythos“ und (Post)-Kolonialismus: Zentraleuropa als Paradigma für Identitätskonstruktionen in der (Post-)Moderne. In: FEICHTINGER, J., U. PRUTSCH a M. CSÁKY. *Habsburg postcolonial: Machtstrukturen und kollektives Gedächtnis*. Innsbruck: Studien Verlag, 2003, s. 45-52.

³ Humanitní či bratrský ideál, hlavní konstanta či smysl českých dějin klíčí podle Masaryka v Janu Husovi, rozvíjí se v české reformaci a obnovuje v národním obrození. Tento ideál byl dlouho utiskován protireformací, ale nakonec se probudil i u českých katolických myslitelů (Dobrovský, Havlíček). Masaryk jeho podstatu osvětluje v mnoha studiích. Důležité jsou zejména bezprostředně na sebe navazující práce *Česká otázka* (1895), *Naše nynější krize* (1895), *Jan Hus: naše obrození a naše reformace* (1896).

⁴ Masaryk tuto čtveřici jmenuje i ve výše uvedeném ženevském proslavu: „Hus, Žižka, Chelčický, Komenský jsou pro nás živoucím programem. Naše reformace, jako žádná reformace, nebyla a není skončena; reformace znamená ustavičnou reformu, neustálé obnovování, touhu po lepším, zdokonalování, pokrok.“ Řeč TGM na oslavě Jana Husa v Ženevě, s. 6.

⁵ „Každé důsledné a čestné mravní úsilí vede logicky k reformě, ano i k politické a sociální revoluci.“ Tamtéž, s. 6.

⁶ Srov. Masarykovu přednášku o Komenském z roku 1892. MASARYK, Tomáš Garrigue. *J. A. Komenský*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1920. 16 s.

dokumentu,⁷ se tak s Komenským a hlavně s jeho odkazem modernímu člověku musela vyrovnat. V prvních deseti letech po vzniku Církve československé byla Komenskému věnována řada statí, ve kterých se postava Komenského stává, podobně jako postava Husa, důležitým symbolem nové církve. Přesto Komenský stojí spíše ve stínu Husově. Teprve ve třicátých letech, po dvou Komenského výročí (1930, 260 let od Komenského úmrtí; 1932, 340 let od Komenského narození), lze hovořit o skutečném zájmu o studium Komenského životního odkazu.

Domnívám se, že významnou roli v popularizaci Komenského života a díla a ve zvýšení zájmu o studium jeho filozofických a teologických myšlenek sehrála postava českého komeniologa Rudolfa Jordána Vonky (1877-1964), který ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století publikoval na stránkách *Českého zápasu*, *Náboženské revue* a dalších periodik ČČS desítky studií, článků, recenzí i drobných zpráv. Jeho knihy se staly oblíbenou lekturou členů církve a jeho postoje ke Komenskému byly všeobecně přijímány. Ačkoli nebyl členem ČČS, významně přispěl k identifikaci s Komenským a jeho dílem v ČČS(H). Ve svém článku se pokusím analýzou Vonkových příspěvků v *Náboženské revue* jeho skutečný přínos alespoň v náčrtu přiblížit.

2. R. J. Vonka a jeho role popularizátora života a díla J. A. Komenského

Rudolf Jordán Vonka se narodil v Křinci u Rožďalovic 17. října 1877 v rodině zednického mistra Josefa Vonky (1829-1910) a jeho ženy Anny Vonkové (Tratinové) (1836-1894) jako nejmladší syn z osmi dětí. Zájmy o regionální a české dějiny, postavy české reformace, studium jazyků, ilustraci a obraz, které sehrály zásadní roli v jeho životní orientaci, se u něj probouzely již v dětství, když navštěvoval pětitřídní základní školu v Křinci (1885-1891) a následně měšťanku v nedalekém Nymburce (1891-1893). Vonkův otec byl zásobárnou lidových tradic, písní a pověstí, a vlastnil mnoho knih obrozeneckých spisovatelů, kteří měli na mladého Vonku velký vliv. Díky své širší rodině, zejména tetě Anně, malířce a řezbářce, se začal zabývat výtvarným uměním. V dospělosti si pak své publikace často ilustroval sám a dokázal i odborně ocenit umělecká díla a filozoficky ozřejmit význam výtvarného

⁷ „Věrní velikému odkazu svatého mučedníka kostnického „Pravdy každému přejte“, po velikých bojích a vnitřních strastech, jimiž rozhárána trpí náboženská duše národa československého, uvědomili jsme si povinnost, kterou přítomné dny velikého osvobození ukládají i stavu duchovnímu. Opět a opět usvědčuje nás vývoj veškerého života ve svobodné republice československé o pravdivosti výroků velikého našeho filosofa, že česká otázka jest stále ještě otázkou náboženskou, otázkou tolikráté řešenou, ale pro nepřízeň poměrů nikdy nedořešenou, otázkou nejen národní, nýbrž znepokojující nitro každého vážného českého člověka.“ Národu československému!. *Právo národa*. 1920, 3(2), 1.

umění, symbolů a obrazových výjevů. Rozhodujícím počinem na Vonkově životní dráze se stalo jeho studium na Ústavu pro vzdělávání pedagogů v Praze v letech (1894-1897). Velký vliv zde na něj měl český filolog, historik, pedagog, publicista a překladatel Karel Vorovka (starší) (1842-1914), autor řady učebnic, slovníků a prací zabírajících se teorií vzdělávání.⁸

V letech 1897-1920 byl Vonka zaměstnán jako pedagog na obecných a měšťanských školách v Nymburku a okolí, později i v nedalekém Městci Králové a nakonec i krátce Poděbradech. Během pedagogické etapy svého života se začal výrazně angažovat i ve veřejném prostoru. Působil v osvětových spolcích, organizoval veřejné přednášky a rozvíjel své literární dovednosti v oblasti poezie, prózy a populárně historických prací. Fascinoval jej svět cizích jazyků, intenzivně se zabýval jejich studiem, snažil se číst knihy v originále, složil zkoušky z francouzštiny a němčiny, osvojil si i latinu a angličtinu, postupně ovládl většinu slovanských jazyků a v neposlední řadě též nizozemštinu, ze které přeložil několik románů a populárně naučných textů. Jeho přirozené jazykové nadání a filologické zájmy jej zavedly do různých koutů Evropy, kam podnikal pravidelné studijní cesty během letních prázdnin.⁹ V roce 1905 se oženil s Libuší Chmelařovou (1884-1959), která se svým manželem sdílela zájem o veřejné angažmá, historii, publicistiku, pedagogiku i cizí jazyky. Publikovala řadu statí z oblasti pedagogiky, soustředila se na redakční činnost a překládala z angličtiny a z nizozemštiny pod jménem Linda Vonková. V roce 1917 Vonka konvertoval k jejímu evangelickému vyznání. Zvláštní příležitost ke studiu cizích jazyků a kulturních specifik různých evropských regionů

⁸ R. J. Vonkovi dosud nebyla věnována ucelená monografie. To neznamená, že by se jeho životním dílem nikdo nezabýval. Dosud bylo sestaveno několik spíše drobných biografických náčrtů a lze dohledat i pár studií, které hodnotí přínos různých aspektů jeho díla. Jejich přehled, včetně přehledu Vonkovy bibliografie, je shrnut pod heslem Rudolf Jordán Vonka. In: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 4 S-Ž. Dodatky k LČL 1-3, A-Ř.: Svazek II U-Ž. Dodatky A-Ř.* Praha: Academia, 2008, s. 1465-1468. Pro stručné představení Vonkova života jsem vedle uvedeného hesla čerpal také z HORÁK, Ladislav. In memoriam R. J. Vonky. *Acta Comeniana*. 1970, XXIV, 319-322. Některé dílčí informace také z publikace NEJL, Leopold. *Křínecké památky: Poznej, co vykonali tví předkové, a jdi dál.* [online]. Nymburk: VEGA-L, 2006 [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: http://www.krinec.cz/assets/File.ashx?id_org=7629&id_dokumenty=10190. L. Nejl napsal o Vonkovi několik popularizačních prací a studií, a to zvláště s ohledem na jeho osvětovou činnost z rodného Křínecka a kronikářské působení. Důležitým pramenem pro Vonkovu biografii je i Vonkou psaná Kronika Křínce, ve které hovoří např. o svých příbuzných, o své rodině nebo o původu svého jména: *Kříneck: Kronika obce do 1947* [online]. [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/a/431/208>

⁹ Pro jeho celoživotní mimořádné zaujetí cizími jazyky svědčí mimo jiné i jeho práce na slovnících česko-litevském / litevsko-českém a česko-albánském / albánsko-českém v posledních letech života. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 321. Vonkova slovníková tvorba by se dala označit za samostatný zájem. Vonka si vytvářel rozsáhlé kartotéky a snažil se dohledat historický význam jmen, různých pojmů a termínů, symbolů apod. Tato Vonkova záliba se odráží například i ve výše zmíněné křínecké kronice. K Vonkovým etymologickým pokusům srov. např. NEJL. *Křínecké památky*, s. 20-24 ad.

se Vonkovi otevřela i během I. světové války. V roli důstojníka rakouské armády se dostal do Polska, Litvy, na Ukrajinu, do Srbska, Albánie, Itálie a Rumunska.¹⁰

Počátky Vonkova politického angažmá spadají ještě do období jeho pedagogického působení. Již jako mladý pedagog se zasazoval o zlepšení postavení učitelů. Prosazování změn v byrokratickém aparátu rakousko-uherské monarchie se často obracelo proti jejich iniciátorům. To se stalo i Vonkovi, který kvůli svým radikálním postojům nemohl dlouho sehnat pevné učitelské místo. Poměrně brzy se začal angažovat také v České straně pokrokové. Po válce se stal jejím tajemníkem a díky tomu začal působit i jako zahraniční zpravodaj v parlamentu. V roce 1920 jej ministerstvo zahraničí vyslalo na velvyslanectví v Haagu, kde setrval až do roku 1925. Po návratu pracoval pro ministerstvo zahraničí až do svého pensionování v roce 1933, v závěru svého působení ve funkci vrchního odborového rady. Ani penze nepřinesla Vonkovi zaslouženého klidu. Už v září 1938 se stal členem nekomunistické odbojové organizace Věrný pes. V letech 1939-1941 psal do ilegálního samizdatového časopisu *V boj!* a pomáhal při ukrývání několika židovských spoluobčanů. Během okupace byl několikrát vyslýchán a vězněn gestapem kvůli své politické minulosti a příslušnosti ke svobodným zednářům. V únoru 1948 se Vonkovo jméno objevilo na manifestu „Provolání politických a kulturních představitelů k československé veřejnosti“, který vyzýval prezidenta Beneše, aby uspořádal svobodné demokratické volby. Po roce 1948 jeho politické angažmá utichá, nikoli však jeho osvětové, pedagogické, kulturní a publikační aktivity. Vonka umírá v 86 letech po úrazu 30. června 1964.¹¹

Léta strávená na velvyslanectví v Haagu znamenala ve Vonkově činnosti důležitý přelom. Vonka i jeho žena Libuše (Linda) si velice rychle osvojili nizozemštinu a oba začali překládat hlavně soudobou prózu. Vonka sám přeložil devět románů.

¹⁰ Srov. R. J. Vonka, LČL, s. 1465. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 319. Překladatelská činnost Vonky a jeho ženy z holandštiny byla oceněna ve studiích: ENGELBRECHT, Wilken. *Persoonlijke contacten in vooroorlogse receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling* [online]. *Neerlandica Wratislaviensia*. 2018, 27, 141-154. ISSN 0860-0716. [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: <https://doi.org/10.19195/8060-0716.27.11>. ENGELBRECHT, Wilken. *Streekromans en het Tsjechische ruralisme* [online]. *Werkwinkel*. 2014, 9(1), s. 75-90. [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2478/werk-2014-0005>. ENGELBRECHT, Wilken. *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar: Receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling tussen 1848 en 1948*. Gent: Academia Press, 2021, zvl. s. 154-164. Posledně jmenovaná publikace obsahuje též velice podrobný seznam Vonkových překladů z holandštiny, srov. tamtéž, s. 163. Autor publikace ve srovnání s činností jiných českých překladatelů z holandštiny hodnotí Vonkovy překlady jako neprofesionální, srov. tamtéž, s. 154.

¹¹ Srov. R. J. Vonka, LČL, s. 1465. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 319, 320, 322. K Vonkově odbojové činnosti a k únoru 1948 srov. ENGELBRECHT. *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar*, s. 155. ENGELBRECHT. *Streekromans en het Tsjechische ruralisme*, s. 85. Zmíněné *Provolání* z 22. února 1948 podepsal též tehdejší patriarcha ČČS František Kovář.

Některé z nich vyšly i ve více vydáních. Důležitým počinem Vonkova haagského pobytu bylo také setkání se svobodnými zednáři. Po návratu vstoupil do české zednářské lóže *Jan Amos Komenský* (1926) a o pět let později převzal na tři roky redakci časopisu *Svobodný zednář* (1930-1933). Svobodnému zednářství Vonka věnoval mnoho prací a svou bohatou publikační činností se do značné míry zasloužil o demytizaci činnosti zednářských lóží. Mezi svobodnými zednáři byl znám zejména svou snahou prokázat hypotézu, podle které mohl mít Jan Amos Komenský velký vliv na vznik zednářských konstitucí, jejichž autorem byl James Anderson (1680-1739), duchovní presbyteriánské církve a mistr zednářské lóže v Londýně a ve Westminsteru. Už v 19. století se objevila hypotéza, podle které mohl mít na Andersonovy Konstituce velký vliv Komenského universalismus, jeho výroky o nutnosti náboženské a národní (jazykové) toleranci, o svobodě myšlení a o pozitivním přístupu k přírodním vědám a umění, pro které se vyslovuje ve své *Panegersii*. Vonku samotného zaujalo hlavně spojení zednářských symbolů s Komenského symboly v *Sebraných spisech didaktických*. Za popis těchto souvztažností získal finanční odměnu ve výši 500 franků od francouzské lóže. K otázce souvislostí mezi Komenským a zednáři publikoval několik knih a desítky článků v zednářských časopisech.¹²

Během pobytu v Haagu Vonka pronikl zejména do hloubky komeniologického bádání, navázal kontakty s holandskými komeniology, a dokonce se mu podařilo učinit několik pozoruhodných objevů. V amsterodamském muzeu a archivu našel pečeť a diamantový prsten Komenského a korespondenci českých stavů s holandskými z let 1608-1621. V Haagu se mu podařilo objevit titulní list Komenského výzvy českým stavům z roku 1632. Nalezl také záznam o pohřbu Komenského z roku 1670 a pro Výbor k prozkoumání hrobu napsal 14bodové pravidlo, které by se mělo dodržet při zkoumání pravosti Komenského ostatků. Už v Holandsku

¹² K překladatelské činnosti manželů Vonkových a jejich působení v Holandsku srov. ENGELBRECHT. Streekromans en het Tsjechische ruralisme, s. 84-85. K Vonkově činnosti v redakci časopisu *Svobodný zednář* srov. POSPÍŠIL, Ctirad V., ŘEHÁKOVÁ, Veronika, SUŠER, Jan. Tomáš G. Masaryk na stránkách časopisu *Svobodný zednář 1933–1938* [online]. *Studia Theologica*. 2021, 23(1), 208-209. Dostupné z: <https://doi.org/10.5507/sth.2020.031743>. K Vonkově činnosti mezi svobodnými zednáři srov. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 320-321. Z Komenského latinských spisů také pořídil několik výtahů týkajících se příbuznosti symbolů a myšlenek Komenského se zednáři a vydal je v roce 1936 pod názvem KOMENSKÝ, Jan Amos. *Explicatio symbolorum masoniorum secundum J. A. Comenium: Textus sumptus ex opusculo Typographeum vivum quod extat in Operibus didacticis omnibus eiusdem auctoris editi Amsterodami 1658*. Praha: Leg. J. A. Komenský, 1936. 14 s. V roce 1937 E. Lešehrad ve svém spise o svobodném zednářství v českých zemích ocenil Vonkův přínos k osvětlení souvislostí mezi zednáři a Komenským těmito slovy: „Je to zejména Vonka, který svými četnými přednáškami u nás i za hranicemi, jakož i řadou tištěných menších i větších studií prokázal vliv idejí Komenského na ideový podklad zednářský v 18. století. R. 1931 vydal spis „Staré povinnosti svobodných zednářů“, v němž text originálu starých povinností srovnává se souhlasnými místy z původních spisů Komenského. Shoda některých míst je přímo doslovná.“ LEŠEHRADEK, Emanuel. *Stručné dějiny svobodného zednářství v našich zemích*. Praha: Stavba, 1937, s. 20-21.

Vonka sepsal několik prací o Komenském, k nejdůležitějším patří kniha *Ženy ze života a díla Jana Amosa Komenského*, která vyšla v roce 1926 krátce po jeho návratu do Čech.¹³

Vonkovým pracím sice nechybí badatelské rysy, ale z jeho publikační a přednáškové činnosti je zjevné, že mu šlo především o popularizaci Komenského myšlenek. Jinými slovy, Vonka byl fascinován Komenského universalismem a humanismem, myšlenkami z oblasti pedagogiky, přírodních věd, umění, filozofie i teologie a mezinárodním dopadem jeho díla. A Vonkovi, podobně jako Masarykovi, bylo líto, že vlastní národ životní osudy Komenského ani jeho dílo moc nezná.¹⁴

Jeho zaujetí pro Komenského dílo, možná až „mánie“, vedla k intenzivním popularizačním aktivitám, které Vonku neopustily do konce života. Ačkoli nešlo o jediný Vonkův zájem, se jménem Komenského nebo alespoň s ohlasem jeho myšlenek se lze setkat i v pracích, které na první pohled nemají s Komenským nic společného. Ať už se jednalo o literaturu věnovanou Masarykovi, knihtisku, pedagogice, dějinám, kronikářství, postavám moderní české literatury, výtvarnému umění, teologii, svobodnému zednářství, všude nalezneme srovnávání s Komenského dílem nebo stopy Komenského myšlenek. Zdá se, že i překlady svých knih si vybíral podle toho, jestli nějak souvisí s Komenského dílem. Vonka se stal vášnivým sběratelem Komenského děl, a to jak historických vzácných tisků, tak i všeho, co od Komenského nebo o Komenském vycházelo. Také udržoval přátelské vztahy s dalšími komeniology, sběrateli komenián a dalšími lidmi, kteří se živě zajímali o Komenského. Mezi nimi bychom mohli jmenovat například Františka Michálka Bartoše (1889-1972), historika a profesora KEFB, který s Vonkou sdílel masarykovský pohled na Komenského; Josefa Volfa (1878-1937), historika a komeniologa, který byl podobně jako Vonka členem lóže *Jan Amos Komenský*; Ludvíka Kubu (1863-1956), malíře, sběratele slovanského folklóru a spisovatele; Gustava Jaroše (Gammu), novináře a spisovatele (1867-1948) ad.¹⁵

Vonkův zápal pro Komenského se přirozeně projevil i na půdě církevní. Vonka byl dlouhá léta členem staršovstva Českobratrské církve evangelické v Praze na Spořilově, kde po deset let působil i jako kazatel. Vonkova popularizace Komenského byla dobře známa i v dalších protestantských církvích a v neposlední řadě i v Církvi československé, ve které zachovala asi nejvýraznější stopu.

¹³ Srov. R. J. Vonka, LČL, s. 1465-1466. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 320-321. VONKA, Rudolf Jordán. *Ženy ze života a díla Jana Amosa Komenského*. Praha: Unitaria, 1926. 107 s.

¹⁴ Masaryk svůj program vyjadřuje slovy: „Nám Komenský ... musí býti více, než posud byl. ... Vidíme Čecha upřímného, nad něhož nemůže býti lepšího, ale zároveň člověka pracujícího pro celé člověčenstvo ...“ MASARYK. *J. A. Komenský*, s. 14.

¹⁵ Srov. R. J. Vonka, LČL, s. 1465-1466. HORÁK. In memoriam R. J. Vonky, s. 320-321.

3. Působení R. J. Vonky v ČČS prostřednictvím jeho literárních aktivit v *Náboženské revue* ČČS

Literární činnost R. J. Vonky v *Náboženské revue* ČČS je skutečně rozsáhlá. V letech 1934-1935 byl spolu s tehdejší šéfredaktorem Aloisem Spisarem (1874-1955) neaktivnějším autorem tohoto periodika. Během pouhých dvou let publikoval 34 nejrůznějších statí: odborných i přehledových studií, recenzí, medailónů, polemik, popularizačních a informačních textů. Po roce 1935 Vonkovy aktivity na stránkách *Náboženské revue* utichají. V pozdějších ročnících lze nalézt již jen dva příspěvky, a to v letech 1936 a 1941. Změna patrně souvisela s výměnou jednoho z šéfredaktorů časopisu. Novým vedoucím činitelem VIII. ročníku (1936) se stal původní šéfredaktor a v podstatě i zakladatel časopisu František Kovář (1888-1969). Na užší vazbu mezi Spisarem a Vonkou ukazují i recenze Vonkovy knihy z šéfredaktorova pera.¹⁶ Vonkovo jméno z *Náboženské revue* ovšem zcela nemizí a příležitostně se objevuje zejména v odkazech na jeho knihy v příspěvcích o Komenském.¹⁷

Pokud nahlížíme na Vonkovo dílo v *Náboženské revue* z perspektivy jeho zájmu o Komenského, lze jej pracovníě rozdělit do tří skupin. Do první skupiny je třeba zařadit práce, které se zabývají Komenským a komeniologickým bádáním přímo. Do druhé příspěvky, které hovoří o šíření Komenského myšlenek ve společnosti nebo se Komenskému přímo nevěnují, ale často je v nich zmiňován, a to většinou jako příklad nebo literární srovnávací prvek. Do třetí skupiny je možné začlenit Vonkovy příspěvky, které Komenského vůbec nezmiňují, přesto v nich lze vysledovat některé myšlenkové koncepty, které Vonka přisuzuje i Komenskému.

3.1. Vonkovy příspěvky v *Náboženské revue* ČČS o Komenském a komeniologii

Vůbec první studií, již se R. J. Vonka představil čtenářům *Náboženské revue*, je rozsáhlý nekrolog tehdejšího předního komeniologa Jana Kvačaly, který zesnul ve Vídni 9. června 1934. Vonka ve svém článku zasazuje Kvačalův životní přínos do dějin komeniologického bádání. Úvod článku věnuje starším představitelům české komeniologie, jako byl F. Palacký, K. B. Štorch, A. V. Šembera, J. Chmela,

¹⁶ Srov. SPISAR, Alois. Vonka R. J., *Náboženské kaménky*. První hromádka. Vycházelo v Přelomu 1933 a 1934. V Praze 1934. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 365. Recenze Aloise Spisara je zároveň dalším svědectvím o práci R. J. Vonky v ČČS. 47stranná brožura je shrnutím kratších textů, které vycházely v tehdy (1935) již zaniklém časopise ČČS *Přelom* v letech 1933 a 1934. Jde v podstatě o jakýsi slovník náboženských výrazů pro laiky. Spisar přijímá brožuru velice pozitivně. Hodnotí ji jako originální text, který dokáže interpretovat náboženské pojmy v kontrapozici k jejich významu v tradičních církvích.

¹⁷ Například Miloslav Kaňák (1917-1985) jmenuje v jednom ze svých příspěvků hned tři Vonkovy práce: *J. A. Komenský a Naarden* (1927), *Pochodeň Komenského* (1928) a *Běžec s pochodní* (1941). KAŇÁK, Miloslav. Některá dostupná Komeniána. *Náboženská revue* ČČS. 1942, XIV., 123-125.

V. V. Tomek, F. B. Květ, ale nepomíjí ani její mladší osobnosti, jako byl F. J. Zoubek, J. V. Novák a J. Šmaha. Vonka ukazuje, podobně jako později Jan Patočka či Radim Palouš,¹⁸ že tyto první generace, jimž vděčí národ za rozvoj komeniologických studií, viděly v Komenském hlavně reformátora školství a pomíjely jeho teologický a filozofický přínos. Podle Vonky se teprve v jeho době tyto postoje mění, a to zejména zásluhou českého filozofa F. V. Krejčího (1867-1941), který ve své knize *Češství a evropanství* (1931) ukázal na celoevropský vliv Komenského díla.¹⁹ Hlavní Kvačalův přínos spočívá podle Vonky v jeho důkladné analýze Komenského díla, které nelze omezovat jen na oblast školství.²⁰

Kvačala věnoval Komenskému 52 let svého života. Začal se jím zabývat již v roce 1883 a nezalekl se ani restrikcí v roce 1892, kdy byly v českých školách u příležitosti třisetletého výročí Komenského narození zakázány jakékoliv oslavy, protože byl vnímán jako nepřítel panovnického rodu Habsburků. Podobně jako T. G. Masaryk, který v reakci na tuto událost nazval Komenského největším z Čechů,²¹ i Kvačala pokračoval v přednáškové činnosti po celé podunajské monarchii i za jejími hranicemi. Během svých badatelských výprav se dostal i do Spojených států, když pátral po důvodech a dokladech výzvy z roku 1660 adresované Komenskému, aby v Novém světě ustavil základy nového školského systému. Kvačala podal také přesvědčivé důkazy o tom, že Komenský byl Čech. Mnoho badatelů v 19. století považovalo Komenského za Němce, protože byl ve Fulneku správcem bratrského sboru „českých bratří jazyka německého“. Vonka k tomu poznamenává, že díky tomuto „šťastnému omylu“ došlo k velkému rozvoji komeniologických studií. V roce 1891 byla v Berlíně založena Komenského společnost (Comenius-Gesellschaft), začaly vycházet *Monatshefte der Comenius-Gesellschaft*²² a v Lipsku již v roce

¹⁸ K vývoji vnímání Komenského díla srov. PALOUŠ, Radim. *Komenského Boží svět*. Praha: SPN, 1992, s. 9-13.

¹⁹ Krejčí ve skutečnosti příliš o Komenském ve své knize nepíše. Vonka patrně míní jeho výroky z páté a sedmé kapitoly, ve kterých je Komenský nazván „jedním z prvých velikých Evropanů“, který hlásal „světlo a lepší lidství přes hranice států a jazyků“ a nesl „pochodeň výchovy k vyššímu lidství od národa k národu“. KREJČÍ, František Václav. *Češství a evropanství: úvahy o naší kulturní orientaci*. Praha: Orbis, 1931, s. 140, 188.

²⁰ VONKA, Rudolf Jordán. Jan Kvačala. *Náboženská revue ČČS*. 1934, VI., 214-215.

²¹ Srov. MASARYK, J. A. *Komenský*, s. 14.

²² Komenského společnost v Berlíně byla založena v souvislosti s oslavami 300letého výročí Komenského narození. Svou činnost musela ukončit v roce 1934 po nástupu národně socialistického režimu. Na začátku devadesátých let minulého století byla obnovena u příležitosti 400letého výročí Komenského narození pod názvem *Deutsche Comenius-Gesellschaft*. Srov. KORTHAASE, Werner. *Die Berliner internationale Comenius-Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft und Volkserziehung (1891–1934)*. Berlin: Comenius-Zentrum beim Interdisziplinären Institut für Wissenschaftsphilosophie und Humanontogenetik der Humboldt-Universität zu Berlin, 1993. 192 s.

1871 vznikla ústřední pedagogická knihovna, která nesla Komenského jméno ve svém názvu a věnovala jeho dílu značnou pozornost.²³

Vonka je v nekrologu vůči některým Kvačalovým názorům, které ovšem byly v této době obecně přijímány, i poměrně kritický. Nejvíce mu vadilo Kvačalovo označování Komenského za chiliastu kvůli jeho příklonu k Mikuláši Drabíkovi (1588-1671) a kvůli publikování a interpretaci jeho proroctví. Podle Kvačaly byl Drabík vzdělaný alkoholik a blouznivec, který svými šílenými vizemi strhával Komenského z cesty racionálního uvažování. Vonka Kvačalovi vyčítá, že se při svém hodnocení soustředí pouze na náboženský podtext a zcela mu unikají politické souvislosti. Drabík svými proroctvími totiž formuloval to, po čem toužila řada lidí v českých zemích, ve kterých byla prováděna protireformační opatření. Moc Habsburků mohla být zlomena jedině vnějším vojenským zásahem a proroctví působila jako ideový nástroj pro udržování resistance. Podle Vonky si Komenský prorokování v církvích nijak zvlášť necenil a většinou je považoval za hlouposti. Což lze podle něj doložit některými Komenského výroky. Hlavní argument je podle Vonky ovšem třeba hledat v politické sféře, respektive v zájmu evropských politických elit o Drabíkova proroctví. Vonka uvádí jako příklady zájem o proroctví u Ludvíka XIV. (1638-1715), který usiloval o omezení moci Habsburků, a Drabíkovu krutou popravu z důvodu vzpoury vůči panovnickému rodu podunajské monarchie.²⁴

Vonka také odmítl Kvačalův pohled na Komenského impuls ke vzniku a působení různých tajných společností. Kvačala považoval za nesmyslné na jedné straně vyzdvihovat Komenského jako církevního otce nové české Unitas Fratrum, a na druhé straně jej považovat za patrona svobodných zednářů, kterým je „prý“ křesťanství ukradené. Podle Vonky měl Kvačala, ostatně jako mnozí další této doby, velice zkreslené představy o svobodných zednářích a dalších, spíše uzavřených než tajných, společnostech. Nevěděl, jak jsou tyto skupiny uspořádané, v čem vidí svůj smysl, v co věří, ani proč a za jakým účelem se scházejí. Trochu ironicky poznamenává, že to byli právě svobodní zednáři, kteří Kvačalu finančně podporovali, aby vydal nový Komenského životopis a kdo stáli za, v té době, nejvýznamnějším německým

²³ Instituce nesla zpočátku název Comenius-Stiftung, Pedagogische Zentralbibliothek (později též Comenius-Bücherei) a byla založena za účelem rozvoje badatelské činnosti v oblasti pedagogiky pro celé Německo a Rakousko. Později se stala součástí sítě pedagogických knihoven v Německu. Od devadesátých let minulého století je začleněna do lipské univerzitní knihovny. Srov. LOEPER-HOUSSELLE, Marie. Comenius-Stiftung. *Die Lehrerin in Schule und Haus*. 1898, XIV/1, 16-18. [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/PZTA4YLF6RN4RY7SVTLIICBX3SLQOEVA>; k současnosti srov. Universitätsbibliothek Leipzig Zweigstelle Comenius-Bücherei. *FABIAN HANDBUCH: HANDBUCH DER HISTORISCHEN BUCHBESTÄNDE IN DEUTSCHLAND, ÖSTERREICH UND EUROPA* [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: [https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Comenius-Buecherei_\(Leipzig\)](https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Comenius-Buecherei_(Leipzig)) Srov. VONKA. Jan Kvačala, s. 215-216.

²⁴ VONKA. Jan Kvačala, s. 219-222.

komeniologickým časopisem *Monatshefte der Comenius-Gesellschaft*.²⁵ I když se cesty mohou různit, cíle a myšlenky svobodných zednářů a moderních křesťanů jsou podle Vonky v podstatě totožné: náboženská tolerance, mír mezi lidmi a národy, svoboda myšlení, respekt k vědeckým poznatkům. Sám Vonka to zakoušel na vlastní kůži jako kazatel Českobratrské církve evangelické a aktivní člen zednářské lóže, jež nesla Komenského jméno ve svém názvu. Církev československá se Vonkovi ve třicátých letech jevila jako další významná národní instituce, která má díky svým principům svobody svědomí, náboženského přesvědčení a úcty k „mravnímu snažení a vědeckému poznání v Duchu Kristově“ potenciál nejen ocenit Komenského přínos, ale i přivlastnit si jeho myšlenky a identifikovat se s nimi v běžném životě.

Další článek, který by bylo možné zařadit mezi významnější komeniologické příspěvky, i když se to tak nemusí podle jeho názvu a prvních stran jevit, vyšel v *Náboženské revui ČČS* v roce 1935 pod titulem *Přijímání těla Božího*. Vonka v něm nehovoří přímo o Komenském, nýbrž popisuje chápání večeře Páně v katolické církvi a v různých protestantských konfesích. Hlavní pozornost je ovšem zaměřena na Komenského a jím v češtině vydaný *Bratrský katechismus* v Amsterodamu v roce 1662. Katechismus totiž hovoří o bratrském pojetí večeře Páně jako o vyváženém středu mezi konfesemi. O katolících a luteránech se zde tvrdí, že v eucharistii nepřijímají chléb a víno, ale tělo a krev Kristovu, a o reformovaných, že přijímají jen chléb a víno. Bratrské „středové“ pojetí na jedné straně uznává neměnnost chleba a vína při večeři Páně, na straně druhé se ale hlásí i k duchovní přítomnosti Krista přijímaného ve víře.²⁶

Vonka při psaní zmíněného textu pomíjí několik důležitých věcí. Jednak přejímá teze *Bratrského katechismu* nekriticky, a tak si nevšiml, že katechismem podané pojetí večeře Páně u katolíků, ale i u dalších konfesí je zčásti zkreslené. A jednak se zdá, že zcela neporozuměl ani bratrskému vyjádření o duchovní přítomnosti Krista. Dokladem může být i poznámka, kterou Vonka uvádí na konci své analýzy katechismu: „To je tedy velmi nejasné.“ Údajnou teologickou nedůkladnost či nejasnost *Bratrského katechismu* ovšem nevnímá jako handicap, ale spíše jako doklad o upřednostnění mezikonfesního porozumění a praktické zbožnosti před destruktivními dogmatickými imperativy. Komenský, který *Bratrský katechismus* v roce 1662 znovu vydal, je mu příkladem upozadění údajné dogmatické jasnosti za rovinu porozumění mezi církvemi a praktický význam večeře Páně. Tuto praktičnost Komenský podle Vonky potvrzuje ve svých denících, v nichž se přiznává, že

²⁵ VONKA, Jan Kvačala, s. 224-225.

²⁶ VONKA, Rudolf Jordán. Přijímání těla Božího. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 91-93.

„přijal dvakrát večeři Páně v církvi nizozemské a potom také v církvi anglikánské“.²⁷ Komenský si patrně podle Vonky představoval večeři Páně jako mystérium, které uniká všem racionálním vysvětlením a které by nemělo být na překážku mezicírkevnímu ani mezilidskému porozumění.

Současná badatelská činnost, která se koncentruje na význam náboženských obřadů a rituálů, v podstatě dává podle Vonky Komenskému za pravdu. S odkazem na Frazerovu *Zlatou ratolest*²⁸ a Šaldovu literární fascinaci mýtem a obřadem²⁹ prohlašuje, že význam rituálů spočívá v tom, že dávají mravní impuls a posilují člověka ve víře.³⁰ Z Vonkových úvah lze vyvodit, že Komenského dogmatická skepse vyvažovaná praktickou zbožností a vědomím přítomnosti mravního imperativu ve večeři Páně souznějí s moderní dobou a jejími svobodnými církvemi. Toto poselství Vonka zjevně směřuje ke čtenářům v Církvi československé, která se v prvním čtvrtstoletí své existence vyjadřovala ke svátostem a dalším oblastem tradičních křesťanských nauk podobným způsobem.

Vonka ovšem nebyl jediný, kdo snižoval Komenského jakožto teologa a vyzdvihoval jeho praktický přínos. Obdobně se o Komenském vyjadřovali i další popularizátoři a badatelé. Nejvlivnějším představitelem tohoto přístupu byl Tomáš G. Masaryk, který praktickou víru a mravnost v kontrastu k neproduktivní, matoucí a příliš spekulativní teologii přisuzoval i dalším významným osobnostem české reformace, a to v první řadě Janu Husovi.³¹ Tento obecně rozšířený postoj byl postupně opouštěn teprve v druhé polovině 20. století.

Třetí významný článek v *Náboženské revui* o Komenském nese název *Náboženský názor Komenského v šesti obrazech*.³² Vonka se v něm vrací k nařčení z údajného Komenského chiliasmu, k němuž se již podrobně vyjádřil v článku o Janu Kvačalovi.

²⁷ VONKA. Přijímání těla Božího, s. 93.

²⁸ Vonka se zabývá hlavně 50. kapitolou, která je v českém překladu z devadesátých let minulého století nazvaná *Pojídání boha*. Vonka měl k dispozici originál, který sám poněkud volně překládá a v podstatě ztotožňuje s názvem svého článku *Přijímání těla božího*. Srov. FRAZER, James George. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 417-428.

²⁹ Vonka se v textu věnuje zejména Šaldově básni *Chvála stolu*. Šaldův symbolismus je mu důkazem, že lidské oči mohou být pro Kristovu oběť a večeři Páně otevřeny spíše skrze báseň než složité dogmatické pojednání. Srov. ŠALDA, František Xaver. *Básně: souborné vydání*. Praha: Torst, 1997, s. 259-260.

³⁰ VONKA. Přijímání těla Božího, s. 94-96.

³¹ Srov. např. MASARYK, Tomáš Garrigue. *Jan Hus, naše obrození a naše reformace*. Praha: Čas, 1896, s. 7-11. Masaryk vnímá Husovu neschopnost jasně vyložit otázku predestinace jako přednost a je rád, že dogmatické otázky „nemistrovaly“ Husovi život, díky tomu se mohl stát kazatelem svobody svědomí a náboženské svobody. Podrobněji srov. VOGEL, Jiří. Masaryk a Hus – Masarykova interpretace Husovy eklesiologie v kontextu humanitních ideálů. In: SVOBODA, J., A. PRÁZNÝ (eds.). *Česká otázka a dnešní doba*. Praha: Filosofie, 2017, s. 373-374.

³² VONKA, Rudolf Jordán. Náboženský názor Komenského v šesti obrazech. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 148-155.

Oproti předchozí obraně Komenského, ve které dominoval politický argument, podle něhož byl Komenského zájem o dobová proroctví motivován vědomím, že jde o účinný nástroj pro udržování resistance vůči protireformačním opatřením a moci Habsburků,³³ se v tomto článku soustředí na výklad Komenského představy nového věku, který podle Vonky nelze chápat v rovině chiliastických vizí. Vonka je přesvědčen, že musíme při výkladu této představy vycházet z Komenského pojetí starého věku. Starý věk totiž chápe jako věk drsnosti, hrubosti a násilí, jenž lze překonat vzděláváním. Jemnější a lepší nový věk je především věk vzdělanější. Jak Komenský píše ve *Via lucis* (1641/1642), mohou jej uvést v život bratrstva vzdělaných mužů, která se sám snažil organizovat, a vedle toho i všem přístupné školy, srozumitelná literatura a univerzální jazyk. Ještě zřetelnější je to podle Vonky ve *Škole pansofické* (1650/1651), ve které Komenský předpovídá brzké prozáření temnoty bludů lepším věděním. Komenského pansofická škola má zde podobu návrhu konkrétní školy (v Blatném Potoku), kterou vymezuje vůči scholastické škole, v níž se opakuje stále totéž. Podobně se vyjadřoval podle Vonky i o něco starší Komenského současník Francis Bacon (1561-1626), když hovořil o pochodni vědění a příchodu lepšího poznání, čímž myslel zejména upřednostňování lepších poznávacích metod (experimentální oproti scholastické). Vedle toho Vonka tvrdí, že našel v Komenského díle dvě místa, v nichž se otevřeně distancuje od chiliasmu. Za vlastní objev považuje v tomto případě prostudování nizozemského textu *O horlivosti* (1669), který je prý mnohem objemnější než pražský text téhož názvu a ve kterém je oproti textu pražského Národního muzea, který měla většina komeniologů (včetně Kvačali) v ruce, Komenským jasně vysloveno odmítnutí chiliasmu.³⁴

Vedle apologie Komenského myšlení obsahuje článek ještě podrobný popis Komenského hrobu, který Vonka v naardenském kostele osobně prozkoumal a proměřil. Již výše jsem zmiňoval, že jedním z Vonkových přínosů pro komeniologii bylo nalezení záznamu o pohřbu a sepsání pravidel k prozkoumání ostatků Komenského. Vonka se k tomuto tématu vrací i v dalších textech.³⁵ V tomto článku navíc vytváří návrh na šest okenních vitráží naardenského kostela. Vonkův návrh ilustruje, jak hluboce byl zapojen do veřejného dění okolo Komenského odkazu. Je třeba si uvědomit, že svůj návrh publikoval v roce 1935, tj. v době, kdy do Naardenu ročně přicházelo několik set návštěvníků z celého světa a umělecký svět živě diskutoval o výzdobě kostela. Praktický návod, jak zachovat hlavní linii Komenského myšlenek, jim v tom měl pomoci. První dvě okna by měla podle Vonky odrážet

³³ VONKA. Jan Kvačala, s. 219-222.

³⁴ VONKA. Náboženský názor Komenského v šesti obrazech, s. 149-151.

³⁵ VONKA. Náboženský názor Komenského v šesti obrazech, s. 148-149.

význam svobody člověka. První by mohlo odkazovat na Komenského práce *Listové do nebe* (1618) a *Haggeus redivivus* (1632), ve kterých poukazuje na význam vnější svobody a kárá šlechtu, jež člověka často spíše zotročuje, než aby jej vedla. Druhé okno by mělo upozorňovat na vnitřní svobodu a nápravu, která musí vždy začínat u jedince samotného, nikoli u ostatních. Symbolem takového vnitřního obrození by mohla být znázornění z knihy *Labyrint světa a ráj srdce* (1623). Třetí okno by mělo zobrazovat význam poznání, neboť kdo nezná svět, nemůže jej ani napravovat. Proto by zde mohly být motivy z knih *Brána věcí (Janua rerum)* (1681), *Svět v obrazech (Orbis pictus)* (1652/1654) a *Předsíň latinského jazyka (Vestibulum Latinae lingvae)* (1649). Čtvrté okno by mělo odkazovat ke knihám *Cesta světla (Via lucis)* (1641/1642) a *Napomenutí* (1651), v nichž se hovoří o organizování a smyslu vzdělávání. Mohlo by zachycovat obraz Pansofie spolu s jejími nástroji – kružidlem, pravítkem, úhloměrem a olovnicí. Páté okno by mohlo nést motivy míru a vyrovnání, jak Komenský uvádí ve svých spiscích *Tajná řeč Nathana Davidovi (Sermo secretus)* (1651) a *Štěstí národa (Gentis felicitas)* (1654). A poslední vitráž by mohla souznít s knihami *Živá tiskárna (Typhographeum vivum)* (1656/1657) a *Jedno potřebné (Unum necessarium)* (1668), zejména s její poslední kapitolou *Odevzdání pochodně*. V těchto textech je totiž jasně vysloveno, že základem veškerého lidského úsilí mají být v posledku duchovní hodnoty, jak je vyjadřuje Ježíšův výrok: „Vy však hledejte jeho království a to ostatní vám bude přidáno“ (Lk 12,31).³⁶

Čtvrtý článek, který lze zařadit do skupiny Vonkových textů o Komenském a komeniologii, je polemická stať, která se snaží vyvrátit tvrzení maďarského slavisty Bély Szent-Iványiho³⁷ (1908-1981) o údajném Komenského pietismu a mysticismu.³⁸ Porovnáváme-li Vonkovu polemiku se skutečným obsahem článku Szent-Iványiho, zdá se, jako by Vonka jeho obsahu neporozuměl, nebo úmyslně komolil jeho obsah, aby mohl jasně vymezit diferenci mezi Komenským a pietismem. Szent-Iványi hovoří ve svém článku o Komenského emoční zbožnosti, nikoli o Komenského pietismu, jak se snaží Vonka přesvědčit své čtenáře. Komenského vnímá spíše jako předchůdce této nové zbožnosti, která se s odstupem let začala

³⁶ VONKA, Náboženský názor Komenského v šesti obrazech, s. 151-155.

³⁷ Béla Szent-Iványi byl maďarský slavista a ve své době náležel mezi významné znalce dějin maďarského pietismu. Mimo jiné působil na berlínské Humboldtově univerzitě. Ve své studii o šíření pietismu v Maďarsku píše: „Komenský, jako jedna z velkých postav emoční religiozity, se usadil v Maďarsku po dobu čtyř let. Obec česko-moravských bratří, kterým byl biskupem, propadala během pronásledování výrazně mystickým sklonům. ... Komenský měl, stejně jako jeho spolužák Mikuláš Drabík, kněz maďarských bratří, sklon k mystickým proroctvím a je známo, že odtud plynul i jeho chiliasmus.“ SZENT-IVÁNYI, Béla. A Pietizmus Magyarországon. *Századok. A Magyar Történelmi Társulat folyóirata* [online]. 1935, 69, 20. [cit. 2022-09-29]. Dostupné z: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Szazadok/>

³⁸ VONKA, Rudolf Jordán. Komenský a pietismus. *Náboženská revue CČS*. 1935, VII., 165-168.

šířit v jeho bývalých působištích. Vonka vyčítá Szent-Iványimu i další věci, které v jeho textu nenalezneme. Například, že Komenský reformoval školství v Blatném Potoce v duchu pietismu, že se Komenského pietismus skrývá za jeho překladem knihy *The Practice of Piety (Praxis pietatis)* od Lewise Baylyho (ca 1575-1631) a že Komenský spojuje svůj překlad s myšlenkami *praxis pietatis* Philippa Jakoba Spenera (1635-1705).³⁹

Szent-Iványi však ve skutečnosti pouze poukazuje na pozoruhodnou souvislost mezi Komenským a Spenerem. Komenský přeložil Baylyho knihu, která měla naprosto zásadní vliv pro Spenerovu pietistickou formaci. Vonka se tak určitě sám mylí, když tvrdí, že kniha puritána Baylyho nemá nic společného se Spenerovým luteránským pietismem.⁴⁰ Za oprávněnou výtku lze asi považovat označování českých bratří výrazem českomoravští bratři a tím poukazovat na spojitost s ochranovskou Unitas fratrum, která se od původní Jednoty skutečně v mnoha ohledech lišila. Szent-Iványi bezpochyby vnímal Komenského jako jednoho z předchůdců pietismu a možná toto sepětí přehnaně zdůrazňoval. Ovšem Vonkova snaha očistit svého mistra od jakéhokoli podezření z mysticismu a chiliasmu jej vede ještě do většího extrému. Baylyho puritánskou zbožnost a Komenského Jednotu hodnotí jako „svalové náboženství“, tj. náboženství, které usiluje o praktické křesťanství, které neutíká ze světa, ale hodlá proměňovat společnost praktickými činy, jako je zakládání škol, vydávání umělecky vypravených tisků, učebnic, lékařských i bylinkářských knih, pěstování chrámové hudby, organizování sborového života, společného bydlení, dílen, obchodu i zasahování do politiky. Na druhé straně Spenerův pietismus dehonestuje jako „zbožnost pro zbožnost“, která nechce mít s praktickými činy nic společného. Baylyho puritány a Komenského Jednotu tak přehnaně racionalizuje a zároveň zcela pomíjí Spenerovo sociální angažmá, které se stalo důležitým impulsem pro rozvoj sociální práce s různými skupinami obyvatel.⁴¹

³⁹ VONKA. Komenský a pietismus, s. 166-168. SZENT-IVÁNYI. A Pietizmus Magyarországon, s. 19-22.

⁴⁰ VONKA. Komenský a pietismus, s. 166. Současná literatura věnovaná vlivu anglického puritanismu na luterský pietismus jde ve svých tvrzeních mnohem dál než Szent-Iványi. Např. Scott Kisker ve své studii uvádí vedle Baylyho knihy další díla anglického puritanismu, která ovlivňovala nejen luterský, ale i reformovaný (proto)pietismus v Německu a reformní hnutí v Holandsku. Tento vliv nebyl podle Kiskera jednostranný, nýbrž vzájemný. Vztahy mezi těmito skupinami jsou ovšem tak komplikované, „že je v podstatě nemožné rozplést uzel historických vláken“. KISKER, Scott. Pietist Connection with English Anglicans and Evangelicals. In: SHANTZ, Douglas (ed.). *A Companion to German Pietism 1660-1800*. Leiden: Brill, 2015, s. 228-231.

⁴¹ VONKA. Komenský a pietismus, s. 166.

3.2. Vonkovy příspěvky v *Náboženské revui ČČS* k popularizaci Komenského díla ve společnosti

Vonka byl dobře informován o veškerém dění, které se nějakým způsobem dotýkalo Komenského osoby nebo díla. Upozornění na důležité události tohoto druhu publikoval pro ČČS zejména v *Českém zápase*, ale i v *Náboženské revui* lze nalézt několik podobně zaměřených textů většinou s obsáhlejšími komentáři. Tímto způsobem komentuje například impuls ČČS k vzniku Muzejního spolku v Kralicích na Moravě (1935), jehož smyslem mělo být shromažďování vzácných tisků Bible Kralické, pořádání kulturní a osvětové činnosti, a tím i sdílení myšlenek Komenského.⁴² Podobně informuje o slavnostech a výstavách o životě a díle J. A. Komenského v Uherském Brodě (1935), v Žamberku (1933), v Hořicích pod Krkonošemi (1934), v Brandýse nad Orlicí (1935), v Kunvaldu (1935) a na dalších místech Čech a Moravy. Většiny z nich se osobně účastnil a na mnoha z nich vystoupil s vlastními příspěvky.⁴³ A též upomíná na nová vydání Komenského prací.⁴⁴ Vonka také často připomínal Komenského v souvislosti s výročími významných historických postav. Například u příležitosti svatořečení Thomase Mora Piem XI. (1935) věnuje hlavní pozornost srovnání Morovy *Utopie* s Komenského *Labyrintem*.⁴⁵ V článku o bratru Řehořovi, jednom ze zakladatelů Jednoty bratrské, se zase snaží nalézt konvergence mezi názory a postoji obou myslitelů, poukázat, jakým způsobem Komenský domyslel Řehořovy výchozí podněty a jak výrazně Řehoře překonává díky své intenzivní vzdělávací činnosti, pro-společenským, evropským a univerzálním postojům.⁴⁶

3.3. Vonkovy příspěvky v *Náboženské revui ČČS* bez jednoznačných odkazů na Komenského

Jak bylo výše uvedeno, Vonka zobrazoval Komenského jako racionálně a prakticky smýšlejícího člověka, který měl smysl pro mystérium a symboly, stranil se naukových sporů a dogmatické otázky považoval za druhořadé. Tento názor byl v období první republiky poměrně běžný a významnou roli v jeho šíření sehrál zejména T. G.

⁴² VONKA, Rudolf Jordán. V Kralicích na Moravě. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 169. VONKA, Rudolf Jordán. Musejní spolek kralický. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 171.

⁴³ VONKA, Rudolf Jordán. V Uherském Brodě. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 169-171. VONKA, Rudolf Jordán. Slavnosti v Kunvaldě. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 232-234. VONKA, Rudolf Jordán. Oslavy Komenského. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 234.

⁴⁴ K Žikešovu vydání Komenského *Posla míru* srov. VONKA, Rudolf Jordán. Vladimír Žikeš. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 237-238.

⁴⁵ VONKA, Rudolf Jordán. Thomas More. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 241-242.

⁴⁶ Vonkův článek o Řehořovi patří k těm, na kterých se projevovalo psaní ve spěchu, snaha sdělit co nejvíc informací, a tím i určitá nepromyšlenost. Vonka přeskakuje z tématu na téma a jednotlivé myšlenky na sebe příliš nenavazují. VONKA, Rudolf Jordán. Bratr Řehoř. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 356-360.

Masaryk. Racionální teismus, praktické křesťanství a dogmatická skepse náležely duchu tohoto období. Byly vlastní Církvi československé, Náboženské společnosti unitářů československých, mnoha osobnostem z Církve československé evangelické a dalším náboženským společenstvím. Je zjevné, že Vonka pohlížel na Komenského brýlemi své doby a nedokázal být dostatečně nezaujatý. Jakou roli hrály uvedené postoje ve Vonkově myšlení, lze vidět i v mnoha jeho statích, v nichž se Komenským vůbec nezabývá.

Na prvním místě je třeba uvést Vonkovo oceňování Masarykova racionálního teismu. Ve svém komentáři k novému vydání Masarykovy knihy *Moderní člověk a náboženství* pozitivně hodnotí jeho jasné odmítnutí církevních dogmat, která nutí člověka umenšovat racionální uvažování a zároveň nedokáží plně vystihnout mnohotvarost života.⁴⁷ Téměř shodně komentuje i vydání třetího dílu Čapkových *Hovorů s Masarykem*.⁴⁸ Nedogmatický přístup, respektive kritiku dogmatického myšlení, oceňuje také v recenzi knihy evangelického faráře Františka Hrejsy (1861-1942), který vedle tradičních iracionálních dogmat kritizoval i evangelický fundamentalismus a vměšování náboženství do politiky.⁴⁹ Odpor k dogmatismu vedl Vonku také k pokusu o vytvoření nového výkladu náboženské terminologie, která by nebyla zatížena teologickou spekulací. Svůj pokus nejprve publikoval na pokračování v časopise ČČS *Přelom*. Později jej vydal jako samostatnou brožuru pod názvem *Náboženské kaménky* (1934).⁵⁰ Vonkův antidogmatický přístup se projevil také při jeho hodnocení náboženského socialismu. Socialismus v podání K. Marxe a B. Engelse podle Vonky náboženství příliš nerozumí. Ovšem náboženský socialismus Leonharda Ragaze (1868-1945), který chce osvobodit křesťanství od kněžské a panovačné hierarchie, který odmítá neplodnou teologickou spekulaci a nahrazuje tradiční náboženskou praxi životní praxí, má podle Vonky potenciál k rozbití tradičních představ o náboženství a k prosazení moderního křesťanského myšlení.⁵¹

⁴⁷ VONKA, Rudolf Jordán. Meditace nad knihou T. G. Masaryka „Moderní člověk a náboženství“. *Náboženská revue ČČS*. 1934, VI., 344-348.

⁴⁸ VONKA, Rudolf Jordán. *Hovory s Masarykem*. Napsal Karel Čapek. III. díl. Nakladatel F. Borový s Činem v Praze. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 186-187. Podobně se Vonka staví i k další recenzi Čapkovy práce: VONKA, Rudolf Jordán. K. Čapek, *Mlčení s Masarykem*. F. Borový, Praha 1935. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 253.

⁴⁹ VONKA, Rudolf Jordán. Úpadek nebo vítězství. Napsal Fr. Hrejsa. Nakladatel Jan Kobes v Plzni, 1932. *Náboženská revue ČČS*. 1934, VI., 365-367.

⁵⁰ Srov. SPISAR. Vonka R. J., *Náboženské kaménky*, s. 365.

⁵¹ Srov. VONKA, Rudolf Jordán. Bedřich Engels. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 240-241. VONKA, Rudolf Jordán. Frant. Linhart, Leonhard Ragaz, prorok naší doby. 1935. *Náboženská revue ČČS*. 1935, VII., 306-308.

Již v úvodní kapitole jsem zmiňoval, že Vonka působil též jako překladatel, a to nejen odborné a populárně naučné literatury, nýbrž také beletrie. Na stránkách *Náboženské revue* je například velice pozitivně recenzován jeho překlad Timmermansova románu *Petr Bruegel* z nizozemštiny.⁵² Vonka také hodně četl prózu i poezii, vybraná díla recenzoval a o jejich autorech psal kratší medailony. V *Náboženské revui* jich vyšla celá řada a i v nich nalezneme pozitivní hodnocení nedogmatického náboženství, literární náboženské symboliky a necírkevního přístupu k životu. V medailonu o Vítězslavu Hálkovi (1835-1874) oceňuje jeho útoky na náboženské stereotypy a vyzdvihuje jeho humanitní náboženství plynoucí z lidské vzájemnosti. Vonka vidí v Hálkovi „Jana Křtitele“ nového pohledu na „dogmatický Vatikán“ a snaží se v jeho pozdních pracích najít prvky, které reagují na dogma o papežské neomylnosti z roku 1870.⁵³ V recenzi vzpomínkové knihy Jana Herbena (1857-1936) oceňuje zejména nekompromisní antiklerikalismus.⁵⁴ Podobným způsobem jako Hálek vyzvedá i básnické dílo Adolfa Heyduka (1835-1923), v jehož originálním pohledu na náboženství, vyzdvihujícím nekatolická náboženská společenství a obsahujícím protikatolické motivy, Vonka spatřuje důležitý impuls pro ustanovení svobodného náboženského života.⁵⁵ V nekrologu židovského spisovatele Vojtěcha Rakouse (1862-1935) poukazuje na jeho přínos k vymýcení pověr o judaismu, zejména pověry o rituálních vraždách.⁵⁶ Větší článek Vonka věnoval francouzskému spisovateli Victoru Hugovi (1802-1885). I v něm vidí nejen spisovatele, nýbrž i moderního náboženského myslitele. Připomíná jeho knihu *Náboženstva a náboženství* z roku 1880 a ukazuje, jak mu bylo cizí vměšování

⁵² F. P. Felix Timmermans. Petr Bruegel. Co jako vůně zavanulo z jeho díla. 1934. Družstevní práce v Praze. Autorizované vydání. Z nizozemštiny přeložil Rudolf J. Vonka. *Náboženská revue* ČČS. 1934, VI., 306-307. I ve výběru Vonkových překladů beletrie lze odkrýt různá spojení s Komenským. V tomto případě jde o životopisný román o jednom z nejvýznamnějších nizozemských malířů, o Pieteru Bruegelovi starším. Jeho syn Pieter Bruegel mladší, někdy též nazývaný „pekelný Bruegel“, byl současník Komenského. Komenský si byl vědom významu kvalitního obrazu jako pedagogické pomůcky. A Bruegelovy obrazy dokonale vystihují lidskou naivitu, jednoduchost, mnohdy i krutost a absurditu života. Jsou ale i plně vtípů a dokáží vyvolat dostatečně silnou emoci, aby si přihlízející mohl zobrazovaný motiv pevně vtisknout do své paměti. Bruegel uměl dokonale vystihnout dětskou povahu, jako je tomu v případě jeho obrazu *Dětské hry* z roku 1560. Vonka si uvědomoval souvislosti mezi tímto dílem a Komenského *Schola ludus* (1654) a jako učitel a výtvarník spatřoval v Bruegelovi předchůdce některých Komenského myšlenek. Pro *Náboženskou revui* Vonka napsal i další články týkající se výtvarného umění. Srov. VONKA, Rudolf Jordán. Růžencová slavnost Dürerova. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 171. VONKA, Rudolf Jordán. Profesor Alfons Mucha. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 239-240. VONKA, Rudolf Jordán. Výstava chrámového umění. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 244.

⁵³ VONKA, Rudolf Jordán. Vítězslav Hálek. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 155-162.

⁵⁴ VONKA, Rudolf Jordán. Jan Herben, kniha vzpomínek, Družstevní práce, Praha. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 185-186.

⁵⁵ VONKA, Rudolf Jordán. Adolf Heyduk. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 238.

⁵⁶ VONKA, Rudolf Jordán. Vojtěch Rakous. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 242-243.

náboženství do politiky. I podle něj se může člověk k Bohu přiblížit pouze dobrým životem a nedogmatickou žitou náboženskou praxí, která vítězí nad nevědomostí, pýchou, krutostí a nespravedlností.⁵⁷ V článku o Svatopluku Čechovi (1846-1908) se Vonka soustředí také na jeho literární náboženské motivy a představuje ho jako myslitele, který upřednostňuje náboženskou praxi před teorií, který nedůvěřuje teologickým spekulacím a který spolu s Masarykem spatřoval východisko těchto postojů v Husovi a husitském hnutí.⁵⁸ Poslední článek z oblasti moderní české literatury napsal Vonka o Janu Nerudovi (1834-1891). I v něm viděl člověka, který byl přesvědčen o významu praktického uvědomělého křesťanského náboženství, které má moc potírat překonané náboženské nauky a pověry. Za tímto účelem doporučuje číst Nerudovy práce, které lze zařadit do oblasti srovnávací vědy náboženské a v nichž odkrývá zbytky starých mýtů, které dosud přežívají v našich životech.⁵⁹

Z toho, co bylo dosud řečeno, je zjevné, že Komenský byl pro Vonku „největším z Čechů“ čili vzorem humanitního evropanství, universalismu, mírového poslání, nedogmatického křesťanství a mezikonfesního porozumění. Z této perspektivy už v polovině třicátých let Vonka odvážně vystupoval proti antisemitismu, rasismu, fašismu a nacismu. Své postoje potvrdil svojí činností v odboji a po válce i v nesouhlasu s komunistickým převratem. První z řady tohoto typu článků na stránkách *Náboženské revue* se týká omezování svobod židovského obyvatelstva v Německu. Oznámení říšského ministra Fricka, že Židé, kteří ještě neemigrovali, budou zbaveni občanství, Vonka označuje za „zrůdnost“ a návrat do středověku. Současný německý rasismus, který prohlašuje nerovnocennost lidských plemen a právo vládnout „nejušlechtilejší světlovlasé árijské rase“, hodnotí jako konec kultury, ducha, mravnosti i náboženství.⁶⁰ K těmto myšlenkám se vrací v recenzi knihy Swinga Grama o předchůdcích amerického rasismu, v níž se zaměřuje zejména na ideologii Ku-klux-klanu a na témata zotročení černošského obyvatelstva a decimování domorodého obyvatelstva Ameriky. Vonka se snaží ve svém článku ukázat na zrůdnost a nelidskost těchto ideologií, které po sobě zanechávaly spousty zničených životů už před druhou světovou válkou.⁶¹ K odsouzení nacistických metod se posléze vrací ještě v recenzi Cawilovy knihy *Der Fall Jacob* z roku 1935.⁶²

⁵⁷ VONKA, Rudolf Jordán. Viktor Hugo. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 274-285.

⁵⁸ VONKA, Rudolf Jordán. Svatopluk Čech a náboženství. *Náboženská revue* ČČS. 1936, VIII., 91-95, 158-161.

⁵⁹ VONKA, Rudolf Jordán. Jan Neruda a náboženství. *Náboženská revue* ČČS. 1941, XIII., 371-379.

⁶⁰ VONKA, Rudolf Jordán. Židé v Německu. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 235-237.

⁶¹ VONKA, Rudolf Jordán. Swing Gram R., Forerunners of American Fascism. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 370-371.

⁶² VONKA, Rudolf Jordán. Cawil H., der Fall Jacob, Curych. *Náboženská revue* ČČS. 1935, VII., 372.

4. Závěr

Mnohé Vonkovy výroky a názory působí sice objektivně, ovšem ne zcela přesvědčivě. Pro svoje tvrzení mohu uvést hned několik důvodů. První z nich spočívá ve Vonkově zvyku volně rozvíjet myšlenky autorů, z nichž čerpal. Je to zjevné například u Vonkových překladů. Vonkovy překlady se velice dobře četly, ovšem ne vždy zcela odpovídaly originálnímu textu. Vonka v nich některé údaje doplňoval nebo opravoval a nebránil se ani delšímu literárnímu vylepšení překládaného díla. Jako příklad bych mohl uvést již výše zmíněný překlad názvu kapitoly z Frazerovy knihy *Zlatá ratolest*. Vonka překládá anglický výraz *The Eating of the God* slovy *Přijímání těla božího*, čímž klade Frazerovy úvahy do kontextu se svátostí večeře Páně.

Dalším důvodem je nepřesná interpretace textů, ke kterým Vonka píše komentáře. Jako je tomu například v jeho kritice článku Bély Szent-Iványiho. Při četbě Vonkových příspěvků musí proto být čtenář opatrný a musí si neustále ověřovat, jestli je to, co říká o ostatních, skutečně pravda. Třetí příčina spočívá v tom, že Komenskému přisuzuje myšlenky, které jsou vlastní spíše první polovině 20. století. Vonkovo pojetí Komenského ovšem odpovídalo duchu doby. Vonka hlásal, co sám přijal od ostatních nebo rozvíjel či radikalizoval některá dobová pojetí Komenského osoby i díla. Čtvrtým důvodem je až příliš velký obdiv, možná až „posedlost Komenským“ a nekritičnost k jeho dílu. To je zřetelné například ve Vonkově snaze bránit Komenského před nařčením z chiliasmu, pietismu a mystiky. Vonka vidí tyto proudy jako pasivní a protispolečenské, proto nechtěl, aby byly s jeho jménem spojovány. Přitom Vonkův axiom, že pietismus a mystika vede automaticky k politické pasivitě, nemusí být pravdivý. Stejně tak Vonka nevidí, že právě chiliasmus mohl být pro Komenského důležitým impulsem pro jeho životní postoje.

Při četbě Vonkových textů se čtenář také nemůže ubránit dojmu z roztěkanosti mysli spisovatele. Vonka měl často tendenci přeskakovat z jednoho tématu na druhé, aniž by uvedl nějakou hlubší souvislost. Další důvod lze spatřovat v šíři jeho zájmů, v entusiasmu z poznávání, v touze všechno sdělit, a tím pádem i ve výrazně nadprůměrné produkci textů. Šíře Vonkových zájmů byla veliká: od cizích jazyků a jazykovědy, přes kulturologii, geografii, historii, přírodní vědy až po moderní světovou i českou literaturu a kresbu. Vonkova textová nadprodukce se mnohdy promítala do kvality jeho statí. V některých článcích chybí souvislosti mezi rozebíranými tématy, některé mají charakter nic neříkající vaty nebo jsou vyloženě odfláknuté. Poslední důvod se skrývá hlavně v tom, že Vonka chtěl být zejména popularizátorem Komenského osoby a díla. Šlo mu o to, aby současný český člověk Komenského ocenil a bolestně nesl, že tomu tak není.

Těchto věcí si musí být čtenář Vonkových textů vědom, aby mohl plně ocenit jeho skutečný přínos. Vonka byl vášnivým sběratelem komenián a během svého života nashromáždil ohromné množství materiálu, který pečlivě prozkoumal a napsal k němu řadu komentářů a poznámek. Toto úsilí se stalo inspirací mnoha lidem, kteří se na Vonku obraceli pro získání kvalifikované informace o Komenském a komeniologickém bádání. Vonka také přispěl do komeniologie několika zajímavými hypotézami a postřehy. Některé z nich možná ještě čekají na svoje znovuobjevení v archivech, které obsahují velké množství dosud nezpracovaných Vonkových poznámek a dalších dokumentů. Ani jeho badatelský přínos tak není zcela zanedbatelný. Hlavní Vonkův přínos ovšem spočívá v úsilí, které věnoval popularizaci Komenského. Komenský mu byl středobodem všech jeho úvah a aktivit. Ukazoval mu, že odvaha prezentovat veřejně svůj názor a touha po vědění mění člověka i svět k lepšímu. Vonka šířil všude kolem sebe tento někdy až dětsky působící entusiasmus poznání, který si osvojil patrně již jako pedagog základních škol na Nymbursku. Věřil, že Komenského dílo má moc tuto zvláštní polohu smyslu života v podobě radosti z poznávání předat i dalším lidem. Odtud je třeba rozumět i jeho popularizačnímu úspěchu, který je tak výrazný, že lze v CČS hovořit, navzdory krátké periodě jeho činnosti pro tuto církev, o zájmu o Komenského dílo před Vonkou a po Vonkovi.

Bibliografie R. J. Vonky v *Náboženské revui* CČS

- R. J. V. Jan Kvačala. *NR CČS* 1934, VI., 214-225.
- R. J. V. Meditace nad knihou T. G. Masaryka „Moderní člověk a náboženství“. *NR CČS* 1934, VI., 344-348.
- R. J. V. Úpadek nebo vítězství. Napsal Fr. Hrejsa. Nakladatel Jan Kobes v Plzni, 1932. *NR CČS* 1934, VI., 365-367.
- R. J. V. Přijímání těla Božího. *NR CČS* 1935, VII., 91-96.
- R. J. V. Náboženský názor Komenského v šesti obrazech. *NR CČS* 1935, VII., 148-155.
- R. J. V. Vítězslav Hálek. *NR CČS* 1935, VII., 155-162.
- R. J. V. Komenský a pietismus. *NR CČS* 1935, VII., 165-168.
- R. J. V. V Kralicích na Moravě. *NR CČS* 1935, VII., 169.
- R. J. V. V Uherském Brodě. *NR CČS* 1935, VII., 169-171.
- R. J. V. Musejní spolek kralický. *NR CČS* 1935, VII., 171.
- R. J. V. Růžencová slavnost Dürerova. *NR CČS* 1935, VII., 171.

- R. J. V. Jan Herben, *Kniha vzpomínek, Družstevní práce, Praha. NR CČS 1935, VII., 185-186.*
- R. J. V. *Hovory s Masarykem. Napsal Karel Čapek. III. díl. Nakladatel F. Borový s Činem v Praze. NR CČS 1935, VII., 186-187.*
- R. J. V. *Detektivka místo Zlatorohu. NR CČS 1935, VII., 187.*
- R. J. V. *Slavnosti v Kunvaldě. NR CČS 1935, VII., 232-234.*
- R. J. V. *Oslavy Komenského. NR CČS 1935, VII., 234.*
- R. J. V. *Židé v Německu. NR CČS 1935, VII., 235-237.*
- R. J. V. *Vladimír Žikeš. NR CČS 1935, VII., 237-238.*
- R. J. V. *Adolf Heyduk. NR CČS 1935, VII., 238.*
- R. J. V. *Ignát Hermann. NR CČS 1935, VII., 238-239.*
- R. J. V. *Profesor Alfons Mucha. NR CČS 1935, VII., 239-240.*
- R. J. V. *Bedřich Engels. NR CČS 1935, VII., 240-241.*
- R. J. V. *Thomas More. NR CČS 1935, VII., 241-242.*
- R. J. V. *Vojtěch Rakous. NR CČS 1935, VII., 242-243.*
- R. J. V. *Hřbitovy. NR CČS 1935, VII., 243-244.*
- R. J. V. *Výstava chrámového umění. NR CČS 1935, VII., 244.*
- R. J. V. *Klíma Stanislav, Evangelická Praha, průvodce její minulostí i přítomností. V Praze 1935. NR CČS 1935, VII., 252-253.*
- R. J. V. *K. Čapek, Mlčení s Masarykem. F. Borový, Praha 1935. NR CČS 1935, VII., 253.*
- R. J. V. *Viktor Hugo. NR CČS 1935, VII., 274-285.*
- R. J. V. *Frant. Linhart, Leonhard Ragaz, prorok naší doby. 1935. NR CČS 1935, VII., 306-308.*
- R. J. V. *Bratr Řehoř. NR CČS 1935, VII., 356-360.*
- R. J. V. *Swing Gram R., Forerunners of American Fascism. NR CČS 1935, VII., 370-371.*
- R. J. V. *Skrbenský H. L. dr., Die Kirche segnet den Eidbruch. Co předcházelo duchovnímu zotročení Rakouska, vydalo Freigeistige Vereinigung der Schweiz v Bernu 1935. NR CČS 1935, VII., 371-372.*
- R. J. V. *Cawil H., der Fall Jacob, Curych. NR CČS 1935, VII., 372.*
- R. J. V. *Svatopluk Čech a náboženství. NR CČS 1936, VIII., 91-95, 158-161.*
- R. J. V. *Jan Neruda a náboženství. NR CČS 1941, XIII., 371-379.*

Recenze Vonkových prací v NR CČS:

F. P. Felix Timmermans. Petr Breugel. Co jako vůně zavanulo z jeho díla. 1934. Družstevní práce v Praze. Autorizované vydání. Z nizozemštiny přeložil Rudolf J. Vonka. *NR CČS* 1934, VI., 306-307.

Alois SPISAR. Vonka R. J., Náboženské kaménky. První hromádka. Vycházelo v Přelomu 1933 a 1934. V Praze 1934. *NR CČS* 1935, VII., 365.

Citace Vonkových prací v *NR CČS* u Miloslava Kaňáka:

M. KAŇÁK. Pronikání kalvínské reformace a její francouzské literatury náboženské do českého prostředí a vliv její na Jednotu bratrskou. *NR CČS* 1941, XIII., 13-15, 89-92, 162-168, 230-236, 284-292, 355-365.

M. KAŇÁK. Některá dostupná Komeniána. *NR CČS* 1942, XIV., 123-125.